

dat de journalistenfamilie Belinfante louter uit broodschrijvers zou hebben bestaan. Volgens de geprofessionaliseerde vakgenoten van de late negentiende eeuw werkten de Belinfantes volgens het motto 'u vraagt, wij draaien', waardoor ze geen constructieve bijdrage aan de openbare meningsvorming zouden hebben geleverd. In zijn apologie belichtte de ex-verslaggever daarom uitvoerig de werkomstandigheden op de perstribune van de Tweede Kamer. Daar was volgens Belinfante lange tijd te weinig ruimte, en Kamerleden zouden nogal eens met zachte stem of met hun rug naar de tribune spreken terwijl anderen met hun kranten knisperden. Kennelijk hechtten deze politici slechts mondjesmaat aan een goede, waardevolle verslaggeving.

Datzelfde kan volgens Henk te Velde en Remieg Aerts gezegd worden van de journalistiek in deze tijd. Zo vreest Aerts dat de voortdurende media-aandacht voor de persoon van de politicus ertoe leidt dat de burger hem of haar herkent als een saai, 'gewoon' mens en zich tenslotte van de politiek afwendt. Te Velde signaleert dat de huidige media louter 'lopende-band-egodocumenten' creëren: interviews met voortdurend herhaalde fragmenten en dagboeken die op verzoek van uitgevers worden gecompileerd. Het is de vraag of dit enkel reden tot somberheid moet zijn. Zou het niet tevens aanleiding kunnen zijn voor een mooie vervolgbundel over de relatie medium en persoonlijkheid binnen de (politieke) cultuur in heden en verleden?

Marijke Huisman,
Erasmus Universiteit Rotterdam

Sandew Hira (ed.), *Het dagboek van Munshi Rahman Khan* (Den Haag/Paramaribo: Amrit/NSHI, 2003) 367 p. ISBN 90-74897-42-8

Op 5 juni 2003 herdachten de Surinaamse en Nederlandse Hindostanen 130 jaar migratiegeschiedenis. Het overgrote deel van hun voorouders, zowel mannen als vrouwen, was als contractarbeider in de periode van 1873 tot 1916 vertrokken naar Suriname. De meeste contractarbeiders kwamen uit Uttar Pradesh en het westelijke deel van Bihar, de dichtstbevolkte gebieden van India. Tussen 1878 en 1926 keerden ruim 11.000 contractarbeiders terug. Tweederde deel, echter, besloot om in Suriname te blijven en vestigde zich vooral als onafhankelijke landbouwers. In de loop van de twintigste eeuw ontwikkelden deze migranten en hun nakomelingen zich tot Hindostaanse Surinamers, een van de grootste etnische bevolkingsgroepen van Suriname.¹ Met het overlijden van de eerste generatie migranten, verdwenen niet alleen veel herinneringen aan India, maar raakten, op een enkele uitzondering na, familierelaties met India verbroken. Egodocumenten van deze eerste generatie migranten, over hun herinneringen aan en verlangens naar India, en hun gevoelens en ervaringen in Suriname, zijn bijzonder schaars. Dit maakt het egodocument van Munshi (letterlijk: leraar) Rahman Khan, de enige gepubliceerde autobiografie van een Brits-Indische contractarbeider in de Caraïben, tot een unieke en onmisbare bron voor de Surinaamse, Nederlandse en Indiase geschiedschrijving.

1. Hindostanen/Hindostaans verwijst naar het gebied 'Hindostan' waar de contractarbeiders vandaan kwamen. Het is een etnische en geenszins een religieuze benaming.

Rahman Khan was een van de migranten die een verblijf in Suriname verkoos boven de terugkeer naar zijn geboorteland India. Hij werd geboren op 11 augustus 1874, in het dorp Bharkari, Uttar Pradesh (Brits-Indië) en was 24 jaar oud toen hij naar Suriname vertrok. Ondanks het feit dat zijn verwanten in India hem regelmatig smeekten terug te keren, zoals uit zijn briefwisseling blijkt, is hij niet naar India teruggegaan. In Suriname trouwde hij voor de tweede maal en kreeg hij vijf zonen en twee dochters. Na de beëindiging van zijn contract kocht hij land en vestigde zich als landbouwer. Daarnaast werkte hij korte perioden als plantageopzichter, bij de constructie van de spoorwegen en als sluiswachter. Rahman Khan zag zichzelf vooral als leraar. In zijn vrije tijd onderwees hij zijn leerlingen, moslims én hindoes (lees: jongens) in onder andere wiskunde, Hindi, Urdu en godsdienst. Hij was zelf belijdend Moslim, maar stond tevens bekend om zijn grote kennis van het Hindoeïsme. Zijn religiositeit komt in zijn autobiografie onder meer tot uitdrukking door de talloze referenties en loftuitingen aan Allah, God.

Naast zijn levensverhaal heeft Rahman Khan een verzameling gedichten, religieuze en historische teksten, brieven van en aan zijn familie in India en een essay over wiskunde voor de lagere school nagelaten. Hoewel Rahman Khan zijn teksten voornamelijk in het Hindi (Devanagrischrift) schreef, wordt hij vaak beschouwd als de eerste Sarnami schrijver.² Tweemaal heeft hij een onderscheiding ontvangen voor zijn verdiensten als schrijver. Zo werd hij verheven tot Ridder in de Orde van de Oranje Nassau. In 1972 overleed hij, op 98-jarige leeftijd.

De autobiografie, getiteld *Jeevan Prakash* (Levenslicht), biedt een gedetailleerd inzicht in de geschiedenis van de Brits-Indische (later Hindostaanse) contractarbeiders in Suriname. Er bestaat een groot aantal mooie studies over de Hindostaanse migratie naar Suriname. Hierin wordt echter nauwelijks aandacht besteed aan de ontwikkelingen die tegelijkertijd in het land van herkomst plaatsvonden. Deze studies houden geen rekening met het gegeven dat veranderingen in het land van herkomst de situatie in het land van vestiging kunnen beïnvloeden (en vice versa). Bovendien wordt er nauwelijks aandacht besteed aan de relaties die zijn blijven bestaan tussen de migranten en hun geboorteland. In zijn vierdelige werk integreert Rahman Khan beide locaties en maakt hij inzichtelijk hoe transnationale relaties lokale ontwikkelingen en identiteiten kunnen beïnvloeden.

Rahman Khan rondde zijn boek af toen hij 69 jaar oud was en nadat hij eenderde van zijn leven in Brits-Indië en tweederde in Suriname had doorgebracht. De vier delen waaruit het boek is opgebouwd schetsen zijn jeugd in India, zijn leven als plantagearbeider en vrije landbouwer en de periode die bekend is geworden als 'de boycot' (1933-1943), toen de relaties tussen hindoes en moslims verstoord raakten.³ Zijn verhaal geeft een inkijk in de sociale relaties in de koloniale samenleving, in het leven van de contractarbeiders en hun verhouding tot hun geboorteland, en in de relaties tussen verschillende etnische en religieuze gemeenschappen. Rahman Khans stijl is levendig

---

2. Sarnami is de taal die zich in de Surinaamse context heeft ontwikkeld uit de verschillende talen en dialecten die de contractarbeiders spraken.

3. Orale geschiedenis, literatuurverwijzingen en archiefmateriaal laten zien dat de spanningen juist de kop op staken in gebieden waar moslims in redelijk grote aantallen verbleven. In andere gebieden, waar zij een kleine minderheid vormden en zeer afhankelijk waren van goede relaties met hun hindoeburen, bleef het rustig.

en gevarieerd. Hij was schrijver en dichter en in zijn autobiografie wisselt hij proza af met *doha's* en *chaupai's* (twee- en vierregelige verzen).

Rahman Khan wijdt het eerste van de vier delen aan de lokale geschiedenis van zijn geboorteplaats in India, de verslechtering van de economische positie van de lokale moslimgemeenschap, de nog relatief onproblematische relaties tussen hindoes en moslims in het 'Hindustan' van zijn jeugd, zijn opleiding tot leraar, en zijn huwelijk met een Pathaans meisje. Hier verwijst hij ook naar een zekere dokter Hakim Nawab Ali die Rahman Khan voorspelt dat het lot hem naar een vreemd land zal sturen en dat hij niet meer zal terugkeren. Met deze voorspelling in zijn achterhoofd gaat de jonge docent Rahman Khan op reis en ontmoet hij twee mannen⁴ die hem ervan overtuigen dat zijn toekomst in *Sri Ram Tapu* (Suriname) ligt. Rahman Khan keert niet meer terug naar huis maar reist af naar Calcutta, vanwaar hij drie maanden later met het schip de 'Avon' naar Suriname afreist. Op 13 april 1898 arriveert hij in fort Nieuw Amsterdam, in de buurt van de Surinaamse hoofdstad Paramaribo.

Het tweede en derde deel verhalen van Rahman Khans contracttijd op plantage Skerpi (Lust en Rust) en de periode erna, als hij zich heeft gevestigd als vrije landbouwer. Deze twee delen geven uitvoerig informatie over het leven op de plantage, sociale relaties tussen de arbeiders, met het kader, en met andere etnische gemeenschappen. Rahman Khan beschrijft hier zijn werkzaamheden, zijn vriendschapsrelaties, zijn huwelijk met zijn tweede echtgenote (zijn eerste vrouw overlijdt in India vier jaar na zijn vertrek), zijn familie, zijn rol als leraar en zijn populariteit als kenner van het hindoe-epos de Ramayana, het Hindi, en het Urdu.

Het vierde deel handelt over een specifieke en relatief onbekende periode in de geschiedenis van de Hindostaanse Surinamers. Hier beschrijft Rahman Khan hoe begin jaren dertig de harmonieuze relaties tussen hindoes en moslims verstoord raakten en in verschillende delen van Suriname tot een boycot van moslims door hindoes leidden. Rahman Khan houdt de aanhangers van de progressieve hindoeïstische beweging, de Arya Samaj, verantwoordelijk voor het ontstaan van deze spanningen.⁵ Terwijl in eerste instantie de relaties tussen hindoes onderling verslechterden – tussen Aryas en de aanhangers van de meer orthodoxe stroming Sanatan Dharm – werd dit conflict snel bijgelegd, ten koste van de relaties met de moslims. Onenigheid tussen hindoeïstische priesters (*pandits*) en bruiloftsgasten tijdens het huwelijk van Rahman Khans jongste dochter, vormde de aanleiding tot een periode van spanningen in het leven van Rahman Khan die pas rond 1943 leken te zijn opgelost. Als de moslims van Dijkveld, waar Rahman Khan zich heeft gevestigd, besluiten om een koe te slachten tijdens het offerfeest, is het kwaad geschied. Hindoes reageren met het slachten van varkens en roepen op tot een boycot van de moslims.

Opvallend genoeg vindt in Brits-Indië gelijktijdig een proces van verwijdering en geweld tussen moslims en hindoes plaats. Maar terwijl in Suriname in 1943 de boycot tot een einde komt en de gedeelde etnische identiteit van de Hindostaanse gemeenschap weer gaat prevaleren boven religieuze verschillen, resulteren de spanningen in Brits-Indië tenslotte tot de opsplitsing in Pakistan en India in 1947.

4. Terwijl de oorspronkelijke versie verwijst naar twee mannen refereert de Nederlandse uitgave abusievelijk aan twee vrouwen.

5. De hervormingsbeweging Arya Samaj werd reeds in 1875 in Bombay, India, opgericht door Swami Dayanand Saraswati. In 1929 werd de beweging in Suriname geïntroduceerd.

Rahman Khans beschrijving laat echter zien dat we de oorzaken van de conflicten in Suriname veel meer moeten zoeken in de lokale omstandigheden dan in transnationale relaties. Terwijl zijn verhaal duidelijk toont dat hij zelf ook een aandeel had in het conflict, presenteert Rahman Khan zichzelf nadrukkelijk als een voorstander van harmonieuze relaties tussen de verschillende religieuze gemeenschappen. Hij besluit zijn autobiografie met een dankzegging aan ‘de onzichtbare God in alle hoedanigheden namens alle hindoes en moslims’, voor het beëindigen van een donkere en tragische periode in Suriname:

Op enkele plaatsen is de onenigheid nog gebleven, zoals zout ook niet gelijkmatig in dhal [linzensaus] wordt verspreid. We hopen dat op een dag dit vuur ook op die plaatsen zal verdwijnen en iedereen in Suriname in vrede en rust zal leven.

Rahman Khans autobiografie biedt een uitvoerige beschrijving van diverse aspecten van de Hindostaanse migratie, sociale relaties tijdens de koloniale periode in Suriname, lokale gebeurtenissen en verhoudingen in het geboorteland van Rahman Khan en van religie en interreligieuze relaties. Met zijn ietwat gehaaste, doch aantrekkelijke en rijkelijk geïllustreerde uitgave heeft Hira het manuscript toegankelijk gemaakt voor een groot publiek en levert hij een belangrijke bijdrage aan de Hindostaanse, Surinaamse en Nederlandse geschiedschrijving. In zijn inleiding geeft Hira zelf aan dat hij, omdat hij geen Hindi leest, het boek heeft samengesteld op basis van reeds bestaande Surinaams-Nederlandse en Engelse vertalingen, die niet altijd overeenkomen. Een vergelijking met het oorspronkelijke (Hindi) manuscript laat zien dat de vertalingen waarop Hira zijn publicatie heeft gebaseerd hiaten, fouten en misinterpretaties bevatten.⁶ Zo ontbreekt in Hira's uitgave de inleiding over Rahman Khans geboorteland, waar het oorspronkelijke manuscript mee begint. Desalniettemin is dit een uitzonderlijk egodocument en een onmisbare bron voor de geschiedschrijving van de Brits-Indische migratie naar de Caraïben, de plantage-economie en het Nederlands kolonialisme in Suriname, het proces van natievorming in Suriname en de emancipatie van de Surinamers.

Ellen Bal, Vrije Universiteit Amsterdam

*Kathinka Sinha-Kerkhoff, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam/
ADRI, Ranchi – Jharkhand, India*

---

6. Momenteel bereiden wij een Engelstalige editie voor met een uitgebreide inleiding en notenapparaat, bestemd voor een internationaal publiek. Dit is de vertaling van de digitale versie in het devanagri-schrift. Een vergelijking van deze tekst met de Surinaams-Nederlandse en eerdere Engelse editie waarop Hira zijn uitgave heeft gebaseerd, laat zien dat Hira's editie op verschillende plaatsen onvolledig is en dat teksten soms erg vrij vertaald of foutief vertaald zijn.